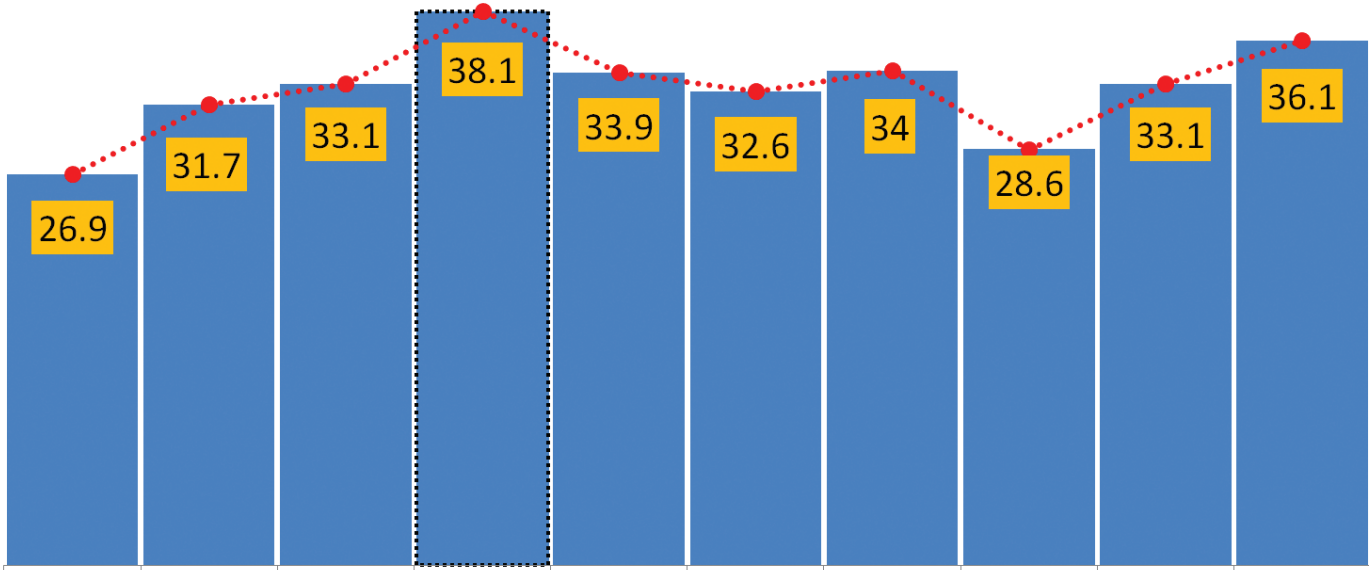

بازار هزار میلیارد دلاری ۱۵ کشور همسایه

سهم ایران: فقط ۲ درصد

وضعیت تجارت خارجی ایران با ۱۵ کشور همسایه طی ۱۰ سال اخیر(میلیارد دلار)

سال ۹۶ سال ۹۵ سال ۹۴ سال ۹۳ سال ۹۲ سال ۹۱ سال ۹۰ سال ۸۹ سال ۸۸ سال ۸۷

راهبرد توسعه صادرات با کشورهای همسایه در اسناد بالادستی

«سند راهبرد ملی توسعه صادرات غیرنفتی کشور»

در این سند تاکید ویژه‌ای بر افزایش فرصت‌های صادراتی به‌ویژه با کشورهای منطقه، کمک به استقرار نظام پولی، بانکی و بیمه‌ای مستقل با کمک کشورهای منطقه‌ای و اسلامی و دوست به هدف کاهش وابستگی به سیستم پولی نظام سلطه و دست‌یابی به جایگاه بالاتر در تجارت خارجی

منطقه تاکید شده است.

سیاست‌های ۲۴گانه اقتصاد مقاومتی

در بند (۱۰) سیاست‌های ۲۴گانه اقتصاد مقاومتی بر برنامه‌ریزی برای تولید ملی متناسب با نیازهای صادراتی، شکل‌دهی بازارهای جدید و تنوع‌بخشی پیوندهای اقتصادی با کشورها به‌ویژه با کشورهای منطقه تاکید شده است.

نامطلوب است که گفته می‌شود یکی از سرنخ‌های اصلی بحران ارزی اخیر کشور امارات بوده است.

بر این اساس وزارت خزانه‌داری آمریکا با همراهی عربستان تلاش‌های زیادی برای بحران‌آفرینی در مسیر مبادلات ارزی ایران به‌ویژه در کشور، امارات انجام دادند که این امر می‌تواند مبادلات تجاری ایران را نیز دچار آسیب کند. از این منظر تنوع‌سازی مسیرهای مبادلات تجارت خارجی ایران یک ضرورت انکارناپذیر است که توسعه تجارت با همه همسایگان می‌تواند یکی از این راهبردها باشد.

۸۵ درصد صادرات منطقه‌ای ایران به ۴ همسایه

در سال ۹۶ مجموع صادرات غیرنفتی ایران ۴۷ میلیارد دلار بوده که ۲۲/۲ میلیارد دلار آن به ۱۵ کشور همسایه صادر شده است. از این میزان، ۱۹/۹ میلیارد دلار آن (۸۵/۵ درصد) به چهار کشور ترکیه، افغانستان، عراق و امارات صادر شده است و ۳/۳ میلیارد دلار آن (حدود ۱۴/۵ درصد) به ۱۱ کشور آذربایجان، ارمنستان، ترکمنستان، عمان، روسیه، کویت، قطر، قزاقستان، عربستان، بحرین و پاکستان صادر شده است.

کاهش صادرات به ۶ همسایه

داده‌های آماری نشان می‌دهد میزان صادرات ایران به ۹ کشور افغانستان، امارات، ترکیه، پاکستان، عراق، قطر، کویت، عمان و ارمنستان طی ۱۰ سال اخیر افزایش و صادرات ایران به ۶ کشور عربستان، بحرین، آذربایجان، ترکمنستان، قزاقستان و روسیه روندی کاهشی داشته است.

صادرکننده کالا به کشورهای مذکور قرار دارد و در بازارهای هفت کشور روسیه، کویت، قطر، قزاقستان، عربستان، بحرین و پاکستان در رتبه‌های بالاتر از ۲۰ قرار دارد.

۸۸ درصد واردات منطقه‌ای ایران، از امارات و ترکیه است

در سال ۹۶ از مجموع ۵۴ میلیارد دلار واردات ایران، حدود ۱۲/۸ میلیارد دلار آن از ۱۵ کشور همسایه وارد شده است که ۸۸/۶ درصد آن (۱۱/۳ میلیارد دلار) از دو کشور ترکیه و امارات و ۱۱/۴ درصد آن (کمتر از ۱/۵ میلیارد دلار) از ۱۳ کشور دیگر وارد شده است. قابل ذکر است طی ۱۵ سال اخیر میزان واردات منطقه‌ای ایران از دو کشور مذکور، همواره بین ۸۰ تا ۹۰ درصد و سهم ۱۲ تا ۱۵ درصدی کشور نیز کمابیش متغیر بوده است.

نکته قابل تأمل این است که جز عربستان و بحرین که روابط سیاسی خود را قطع کرده یا کاهش داده‌اند، سایر کشورهای نیز زمینه‌ها و فرصت‌های صادراتی دارند که ایران می‌تواند حداقل در کالاهای مصرفی و در برخی اقلام کشاورزی واردات از آنها را جایگزین واردات از کشورهای غربی و کشورهایی کند که چون برزیل و استرالیا فاصله جغرافیای زیادی از ایران دارند.

در این زمینه برای مثال در سال ۹۶ حدود ۶ هزار تن گوشت قرمز از استرالیا وارد شده است که فقط هزینه حمل‌ونقل هوایی آن چیزی بیش از ۳۰ میلیارد تومان می‌شود (حمل یک کیلوگرم کالا از استرالیا به ایران یک دلار و ۲۰ سنت هزینه دارد). همچنین وابستگی بخش قابل توجهی از بازار واردات ایران به دو کشور امارات و ترکیه از این جهت

مهدی عبداللهی

روزنامه نگار

گزارش

امروزه اغلب کشورهای جهان در تجارت خارجی توجه ویژه‌ای به تسهیل تجارت با همسایگان خود دارند. نزدیکی جغرافیایی از این جهت با اهمیت است که بسیاری از کالاهای صادراتی فسادپذیری بالایی دارند، هزینه حمل‌ونقل آنها بالاست و با افزایش فاصله، صادرات به‌صرفه نیست. همچنین توسعه روابط تجاری با همسایگان موجب تقویت امنیت ملی و وابستگی سیاسی-اقتصادی دوجانبه می‌شود. بررسی داده‌های آماری نشان می‌دهد از میزان ۱۰۱ میلیارد دلاری تجارت خارجی ایران (بدون نفت) در سال ۹۶، حدود ۳۵ درصد (۳۶ میلیارد دلار) با ۱۵ کشور همسایه (مرزهای زمینی و دریایی) انجام شده است. از بین ۱۵ کشور همسایه، ۹۳/۷ درصد از تجارت خارجی با هفت کشور و (۷) درصد آن با هشت همسایه دیگر انجام شده است. برای درک بی‌برنامگی توسعه تجارت خارجی ایران با ۱۵ همسایه، کافی است تصور کنیم که در سال ۹۶ ایران ۱۲/۸ میلیارد دلار از ۱۵ کشورهای همسایه واردات کالا داشته که نزدیک به ۸۹ درصد آن از دو کشور امارات و ترکیه و ۱۱ درصد آن (کمتر از ۱/۵ میلیارد دلار) از ۱۳ کشور دیگر خریداری شده است. در زمینه صادرات نیز در سال ۹۶ ایران ۲۳/۲ میلیارد دلار انواع کالا به ۱۵ کشور همسایه صادر کرده است که از این میزان، حدود ۸۵/۵ درصد آن (نزدیک به ۲۰ میلیارد دلار) به چهار کشور امارات، عراق، افغانستان و ترکیه و ۱۴/۵ درصد آن (حدود ۳/۳ میلیارد دلار) به ۱۱ کشور دیگر صادر شده است. نگاهی به آمارهای جهانی نیز نشان می‌دهد ۱۵ کشور همسایه ایران در سال ۱۷ تا ۲۰ بیش از هزار میلیارد دلار انواع کالا وارد کرده‌اند که سهم ایران از این بازار فقط دو درصد (۲۳/۲ میلیارد دلار) است.

تجارت منطقه‌ای ایران با ۸ کشور: فقط ۷ درصد

بررسی داده‌های آماری گمرک ایران نشان می‌دهد مجموع تجارت خارجی ایران با ۱۵ کشور همسایه از حدود ۲۷ میلیارد دلار در سال ۸۷ به ۳۶ میلیارد دلار در سال ۹۶ رسیده است. طی ۱۰ سال اخیر بالاترین میزان تجارت خارجی ایران با ۱۵ کشور همسایه مربوط به سال ۹۰ با ۳۸ میلیارد دلار بوده و در پسابرجام به دلیل تمرکز دولت بر بازارهای اروپایی، تجارت خارجی ایران با کشورهای همسایه توسعه چندانی نداشته است. بررسی داده‌های آماری نشان می‌دهد در سال ۹۶ حدود ۹۳ درصد از تجارت منطقه‌ای ایران (۳۳/۸ میلیارد دلار) با هفت کشور امارات، عراق، افغانستان، ترکیه، پاکستان، عمان و روسیه و هفت درصد آن (۲/۲ میلیارد دلار) آن با هشت همسایه دیگر انجام شده است.

سهم ۲ درصدی ایران از بازار ۱۵ کشور همسایه

آمارهای بانک جهانی و وب‌سایت trademap مربوط به آنگذات نشان می‌دهند مجموع واردات ۱۵ کشور همسایه ایران در سال ۲۰۱۷ بیش از هزار میلیارد دلار است که ایران با صادرات ۲۳/۲ میلیارد دلار کالای غیرنفتی به به این کشورها، فقط ۲/۱ درصد از بازار ۱۵ کشورهای مذکور را اختیار دارد.

در میان ۱۵ کشور همسایه، بیشترین صادرات ایران به امارات با ۶/۷ میلیارد دلار، عراق با ۶/۴ میلیارد دلار، ترکیه با نزدیک به چهار میلیارد دلار، افغانستان با ۲/۷ میلیارد دلار و پاکستان با ۹۳۰ میلیون دلار است. اما بالاترین سهم ایران از بازار کشورهای مذکور، مربوط به افغانستان ۳۸/۹۳ درصد، درصد عراق ۲۰/۵۸ درصد، ترکمنستان ۴/۶ درصد، پاکستان ۳/۶ درصد، امارات ۳/۴ درصد، عمان ۲/۵۹ درصد، ترکیه ۱/۷ درصد، قطر ۱/۷ درصد و ۶ کشور نیز کمتر از یک درصد است. در مقایسه با رقیب، ایران در بازار هشت کشور آذربایجان، افغانستان، امارات، ارمنستان، ترکمنستان، ترکیه، عراق و عمان در بین ۱۵ کشور اول

تنش در روابط دیپلماتیک ایران و عربستان و همچنین کاهش روابط با بحرین، میزان تجارت خارجی ایران به این دو کشور همسایه نیز کاهش یافته است، اما میزان تجارت ایران و دو کشور عربی به قدری نیست که به تجارت خارجی ایران آسیب بزند. بر این اساس ایران در بهترین حالت ۲۸۸ میلیون دلار کالای غیرنفتی در سال ۸۷ به عربستان صادر کرده بود که این میزان در سال ۹۲ به ۹۱ میلیون دلار و در سال ۹۶ نیز کمتر از یک میلیون دلار (۸۱۰ هزار دلار) است. در مجموع تجارت خارجی ایران و عربستان در سال ۹۶ کمتر ۱/۵ میلیارد دلار است. در مورد بحرین نیز صادرات ایران به این کشور در بهترین حالت خود از ۵۵ میلیون دلار فراتر نرفته و در حال حاضر نیز ۱۲ میلیون دلار در سال ۹۶ بوده که هر دو رقم بسیار بسیار ناچیزی در تجارت ۱۰۱ میلیارد دلاری ایران است.

اروپایی‌ها به همسایگان ترجیح داده شدند

مرور آمارهای تجارت خارجی ایران با کشورهای همسایه حائز چند نکته است:

■ طی یک دهه اخیر توجه کمتری به ظرفیت‌های کشورهای همسایه شده است. این امر بعد از تشدید تحریم‌های سال‌های ۹۰ و ۹۱ به‌خوبی اهمیت خود را نشان داد. با این حال در پسابرجام نیز دولت به‌تصور اینکه تحریم‌های آمریکا و غربی‌ها پایان خواهد یافت، توجه ویژه‌ای به توسعه تجارت با کشورهای همسایه نکرد. بر این اساس ۲۸ عضو اتحادیه اروپا در حالی فقط ۱/۵ میلیارد دلار کالای غیرنفتی از ایران خریده‌اند که بیش از ۱۴ میلیارد دلار انواع کالای واسطه‌ای، سرمایه‌ای و مصرفی به بازار ایران صادر کرده‌اند. این درحالی است که روابط تجاری ایران با برخی کشورهای منطقه یک‌سویه بوده و توجه کافی به ظرفیت‌های همسایگان به‌ویژه در تأمین کالاهای مصرفی نشده است. به‌طوری که از مجموع واردات ۱۲/۸ میلیاردی ایران در سال ۹۶ از کشورهای همسایه، ۸۸ درصد آن از دو کشور امارات و ترکیه وارد شده است که واردات از امارات به‌نوعی خرید کالا از واسطه‌هاست و جزء تولیدات این کشور نیست.

■ نیازهای منطقه‌ای هنوز هم به‌طور کامل شناسایی نشده و رفتار صادراتی ایران همان شیوه سنتی فروش مواد اولیه و فروش اقلام نفتی است. این درحالی است که اغلب کشورهای همسایه هر کدام به‌نوعی خود صادرکننده اقلام نفتی و سایر مواد اولیه به بازارهای دنیا هستند و نیازهای وارداتی آنها خدمات فنی و مهندسی، کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای است.

■ مشکلات حمل‌ونقل، خدمات بندری، ضعف ساختار لجستیکی و ضعف زیرساخت‌های تجاری نظیر ریل از جمله مواردی است که در توسعه تجارت با همسایگان مورد توجه قرار نگرفته است.

■ برقراری روابط کارگزاری بانکی، صدور ضمانت‌نامه بانکی برای پروژه‌های خدمات فنی و مهندسی، ایجاد خطوط اعتباری و تسهیل تبادل اسناد و رفع موانع غیرتعرفه‌ای مواردی هستند که می‌تواند توسعه تجارت با همسایگان را تسهیل کند.

وضعیت تجارت خارجی ایران با ۱۵ کشور همسایه طی ۱۰ سال اخیر			
مجموع تجارت خارجی ایران با ۱۵ کشور (میلیارد دلار)	واردات ایران از ۱۵ کشور (میلیارد دلار)	صادرات ایران به ۱۵ کشور (میلیارد دلار)	سال
۲۷	۱۸	۸	۱۳۸۷
۳۲	۲۱	۱۱	۱۳۸۸
۳۳	۲۱	۱۲	۱۳۸۹
۳۸	۲۲	۱۶	۱۳۹۰
۳۴	۱۷	۱۷	۱۳۹۱
۳۳	۱۶	۱۷	۱۳۹۲
۳۴	۱۶	۱۸	۱۳۹۳
۲۹	۱۱	۱۸	۱۳۹۴
۳۳	۱۱	۲۲	۱۳۹۵
۳۶	۱۳	۲۳	۱۳۹۶
اعداد رند شده است			

سهم ایران از بازار کشور مذکور		مبادی واردات هریک از ۱۵ کشور همسایه ایران	بازار وارداتی (میلیارد دلار)	کشور
درصد	ارزش (میلیون دلار)			
۰٫۱۲	۳۲۴	روسیه، ترکیه، آلمان، چین، اوکراین، آمریکا، ایران، انگلیس و ایتالیا	۹	آذربایجان
۳۸٫۹۳	۲۷۹۱	ایران، پاکستان، آمریکا، قزاقستان، چین، هند، روسیه، ترکیه، مالزی و آلمان	۷	افغانستان
۳٫۴۸	۶۶۹۶	چین، هند، آمریکا، آلمان، انگلیس، ترکیه، ایران، هنگ کنگ و عربستان	۲۷۰	امارات
۰٫۱۰	۲۰۶	روسیه، چین، ترکیه، ایران، آلمان، ایتالیا، آمریکا، اوکراین و امارات	۳	ارمنستان
۰٫۰۳	۱۲	عربستان، آمریکا، چین، ژاپن، انگلیس، آلمان، هند، برزیل، فرانسه و کره جنوبی	۱۴	بحرین
۳٫۶۸	۹۳۰	چین، امارات، آمریکا، عربستان، اندونزی، ژاپن، هند، قطر، کویت و تایلند	۴۷	پاکستان
۴٫۶۲	۴۱۸	ترکیه، آلمان، چین، روسیه، امارات، ایران، آمریکا، کره جنوبی، ایتالیا و ژاپن	۵	ترکمنستان
۱٫۷۱	۳۹۹۰	چین، آلمان، روسیه، آمریکا، ایتالیا، فرانسه، ایران، سوئیس و کره جنوبی	۱۹۹	ترکیه
۰٫۱۳	۲۸۶	چین، آلمان، آمریکا، بلاروس، ایتالیا، فرانسه، ژاپن، کره جنوبی و اوکراین	۲۲۷	روسیه
۲۰٫۵۸	۶۴۲۵	ترکیه، چین، ایران، کره جنوبی، روسیه، آمریکا، هند، برزیل، آلمان و ایتالیا	۳۱	عراق
۰٫۰۰۰۵	۰٫۸۱	چین، آمریکا، امارات، آلمان، ژاپن، هند، کره جنوبی، ایتالیا، فرانسه و انگلیس	۱۶۴	عربستان
۲٫۵۹	۵۲۱	امارات، آمریکا، چین، هند، عربستان، برزیل، ایران، یمن و ایران	۲۳	عمان
۰٫۶۶	۱۶۸	روسیه، چین، آلمان، آمریکا، ایتالیا، ازبکستان، ترکیه، کره جنوبی و فرانسه	۲۵	قزاقستان
۱٫۶۹	۲۴۸	آمریکا، انگلیس، آلمان، فرانسه، چین، ژاپن، ایتالیا، هند، هلند و ترکیه	۳۳	قطر
۰٫۱۵	۲۴۸	چین، آمریکا، امارات، آلمان، عربستان، هند، ژاپن، کره جنوبی، ایتالیا و انگلیس	۳۲	کویت
۲٫۱۳	۲۳٫۲۶۴	سهم ایران از بازار هزارمیلاردی ۱۵ کشور منطقه	۱٫۰۹۰	جمع ۱۵ کشور